
ТРГОВИНСКИ ПОСЛОВИ

др Илија БАБИЋ
редовни професор Факултета за европске правно-политичке студије
у Новом Саду
Универзитет „Сингидунум“ у Београду

УГОВОР О ПРИЗНАЊУ ДУГА

Резиме

Уговор о признању дуга је уговор којим се се дужник обавезује повериоцу да ће му испунијти дуг из одређене раније ушуживе или неушуживе облијације. Ранија облијација остаје неизмењена и поверилац може захтевати њено испуњење или испуњење уговора о признању дуга.

Овај уговор води порекло из римској права. Неформално обећање једној лица да ће испунојећи дуг испулајити повериоцу (лат. *constitutum debiti*) представљало је у почетку јакт који није имао правну заштитиу, да би касније био заштићен са *actio de pecunia constituta*.

Уговор о признању дуга је, по правилу, неформалан, двострано обавезан, самосталан и именован. Закључује се под условима који важе за закључење уговора уопште. Он се разликује од уговора о обећању дуга, компензације, отпустања дуга, новације и поравнања.

Уколико дужник неформално призна дуг, пре него што је прошао рок засијарелости, засијаревање се прекида. Ако је дуг засијарео дужник се може одрећи засијарелости у писаној форми.

Кључне речи: признање дуга, *constitutum debiti*, прекид засијарелости, одрицање од засијарелости.

I Појам

Уговором о признању дуга обавезује се дужник повериоцу да ће му испунити дуг из одређене постојеће облигације, а поверилац такво признање прихвата. Овим уговором дужник признаје ранију облигацију (уговор, проузроковање штете, пословодство без налога, једностране изјаве воље итд). Ранија облигација, и у случају када је застарела, остаје неизмењена. Поверилац може захтевати испуњење на основу самог уговора о признању дуга, без позивања на ранију облигацију.¹ Признање дуга је самосталан уговор и када се позива на ранији уговор или другу облигацију.²

II Римско право

Корени уговора о признању дуга могу се пронаћи у преторским пактима (лат. *pacta praetoria*). Преторски пакти су били неформални споразуми који нису сматрани контрактима, а циљ им је био да (облигационо) обавезу једну страну.³ Страна која се позивала на пакт није имала право на тужбу (лат. *actio*). Доцније су преторским едиктом за поједина самостална пакта уведене посебне тужбе. Тако је, у почетку, неформално обећање једног лица да ће постојећи дуг исплатити повериоцу (лат. *constitutum debiti*)⁴ представљало пакт који није имао правну заштиту. Претор је овај пакт касније заштитио уводећи *actio de pecunia constituta*.⁵

Једно лице је могло дати обећање да ће испунити неки цивилни или природни свој дуг (лат. *constitutum debiti proprii*), најчешће онај коме је прошао рок,⁶ или туђи дуг (лат. *constitutum debiti alieni*). На тај начин је закључиван уговор у коме је обично био одређен и рок за плаћање. Поједини романисти истичу да је суштина посла у прво време била одлагање дужнику, из милости, рока за плаћање, с обзиром да су старе

1 Драгољуб Аранђеловић, *Основи облигационог права – општи гео*, Београд, 1929, стр. 153–154.

2 Глиша Богданфи, Никола Николић, *Општи приватно право које важи у Војводини*, Панчево, 1925, стр. 155.

3 Драгољуб Аранђеловић, *Предавања из римског права*, Београд, 1938, стр. 249.

4 Латинска реч – *constitutum* значи договор, споразум, наредба, а латинска реч *debiti*, од *debitum* значи дуг, обавеза, вид. Јован Ђорђевић, *Латинско-српски речник*, Београд, 1977, стр. 339 и 396.

5 Анте Ромац, *Рјечник римског права*, Загреб, 1975, стр. 131.

6 Карл Салковски, *Институције с историјом Римског приватног права*, Београд, 1894, стр. 406.

трансакције *ius civile*-а остављале рок по страни. Уколико дужник ни у том року не исплати дуг поверилац је имао право на *actio de pecunia constituta* која је имала за циљ да казни дужника који, и после одгађања рока није платио дуг.⁷ Стога би пакт *constitutum debiti* било исправније назвати *constitutum dei* (установљење рока).⁸ Овај уговор је био заштићен тужбом *actio de pecunia constituta*.

Посебан значај имао је *constitutum* кад је био уговорен поред природне облигације. Природне облигације су тако претваране у потраживања заштићена са *actio de pecunia constituta*.

Constitutum се у почетку односио само на испуњење у новцу, а касније и на друге заменљиве ствари.⁹ Јустинијаново право укида ово ограничење *constitutum*-а тако да је он могао имати за предмет било који дуг.¹⁰ Такође, *actio de pecunia constituta* Јустинијан проширује тако да је обухватала и случајеве *receptum argentarii* (сматра га као *constitutum debiti alieni*) и један сличан грчки институт.¹¹ Романисти су сагласни да је *constitutum debiti alieni* је имало карактер јемства.¹²

Давањем обећања да ће се постојећи дуг платити (лат. *constitutum*) није престајао ранији дуг. Поверилац је могао бирати: да ли ће захтевати исплату раније обавезе или испуњење које дугује дужник на основу *constitutuma*-а. На овај начин је, по једном мишљењу, настајала је алтернативна облигација – *duae res in obligatione, una res in solutione*.¹³ Поверилац је могао подети тужбу из првобитне обавезе или из *constitutum*-а све док дуг не буде намирен.¹⁴

III Решења појединих грађанских законика

Општи аустријски грађански законик из 1811. године (даље у тексту: ОАГЗ) није посебно регулисао уговор о признању дуга. Стога се на закључење овог уговора примењују правила ОАГЗ регулисана седамнаестом главом „О уговорима уопште“. Могућност неформалног закључења уговора о признању дуга проистиче из начела аутономије воље, консен-

7 Драгомир Стојчевић, *Римско приватно право*, Београд, 1985, стр. 283.

8 Обрад Станојевић, *Римско право*, Београд, 2004, стр. 385.

9 Маријан Хорват, *Римско право*, Загреб, 1974, стр. 289.

10 К. Салковски, *нав. дело*, стр. 406.

11 Д. Стојчевић, *нав. дело*, стр. 283.

12 К. Салковски, *нав. дело*, стр. 406; Д. Стојчевић, *нав. дело*, стр. 283; А. Ромац, *нав. дело*, стр. 131; М. Хорват, *нав. дело*, стр. 289.

13 Иво Пухан, *Римско право*, Београд, 1970, стр. 329.

14 М. Хорват, *нав. дело*, стр. 289.

суалисма и ограничења воље уговорних страна. Начело консенсуалисма изражено је у параграфу 863: „Воља се може изјаснити не само изречно речима или усвојеним знацима, већ и прећутно таким поступцима који, по расуђењу свију околности, не дају никаквог разумног разлога сумњати у изјаву воље.“ Кршење ограничења приликом закључења уговора има за последицу ништавост уговора – ако је предмет уговора „што је управо немогуће“ (пар. 878 ОАГЗ), или се уговор „огрешује о неку законску забрану или о благонравље“ (пар. 879 став 1 ОАГЗ). Параграф 1497 ОАГЗ, осим тога, одређује да се застарелост прекида и кад је дужник „право другог признао изречно или прећутно“. Дужник изјављује вољу „под таквим околностима или таквим начином, да се из истог закључити мора, да дужник држи да његова обвеза још постоји“.¹⁵

Српски грађански законик из 1844. године (даље у тексту: СГЗ) преузео је решења ОАГЗ и у односу на институт признања дуга. Одредбе пар. 531–560 СГЗ, обједињене у глави XVII „О уговорима уопште“ (као и ОАГЗ) омогућавају закључење уговора о признању дуга.¹⁶ Тако је према одредбама СГЗ „уговор закључен онда кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима“ (пар. 531); „Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим згодним знацима, а и самим делом, које вољу показује“ (пар. 532); „Уговор се може само о оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.“ Параграф 945 СГЗ, такође, као и ОАГЗ, прописује да се време застарелости прекида ако је дужник „право другог било изреком или делом признао“.

Општи имовински законик Црне Горе из 1888. године (даље у тексту: ОИЗ), као ОАГЗ а ни СГЗ посебно не регулише уговор о признању дуга тако да се и на овај уговор примењују правила уговорног права. Уговор је закључен („углављен је“) тек кад се „уговорници сложе и погоде о битним састојцима посла о коме се договарају“ и да се „то може показати не само ријечима, него и дјелом и другим згодним начином“ (чл. 494). „Уопште је доста да је уговор правилно углављен, те не треба никакве особите вањске одјеће или облика, да би имао закониту снагу. Само ако закон нарочито наређује, за неку врсту уговора, одређени облик (напр. да је уговор писмен, да су му у суду одостовјерни потписи итд.) та наредба треба да се изврши“ (чл. 498 ОИЗ). Ограничење слободе уговарања прописане су чланом 538 ОИЗ: „Уговор се може само оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.“

15 Адолфо Рушнов, *Тумач Обћем аустријском грађанском законнику*, књига друга, Загреб, 1891, стр. 881.

16 Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 154.

Одредбе које регулишу прекид одржаја и прекид застаревања предвиђају да признање неког стварног права или дуга прекида одржај, односно застарелост (чл. 952, а у вези са чл. 847 ОИЗ).

Уговор о признању дуга посебно регулише параграф 781 Немачког грађанског законика (даље у тексту: НГЗ). За пуноважност уговора којим се признаје постојање неког дуга „потребна је писмена изјава о признању дуга“. Када је за заснивање дуговинског односа, чија се пуноважност признаје, прописана другачији облик, уговор о признању дуга мора бити сачињен у том облику. Признање дуга које је учињено на тај начин прекида ток застаре потраживања (пар. 208 НГЗ).

Швајцарски законик о облигацијама из 1912. године (даље у тексту: ШвЗО) признање дуга регулише у оквиру застарелости. Застарелост се прекида кад је дужник признао дуг (чл. 135 тач. 1 ШвЗО). Начело консенсуалности омогућава странама да ову вољу изјаве изричито или прећутно (члан 1 ШвЗО), с обзиром да је за пуноважност уговора потребна нарочита форма само онда када је закон то прописао (чл. 11 ЗОО). Ипак, „ако је признање дуга извршено издавањем исправе о томе или је он утврђен у судској пресуди, нови рок застарелости увек износи десет година“ (чл. 137 ЗОО).

IV Разграничење

Поједини уговори имају неке заједничке особине са уговором о признању дуга. Ипак, односе превагу састојци који разграничавају уговор о признању дуга од осталих уговора.

1. Уговор о обећању дуга

Једно лице може обећати испуњење обавезе. Одредбе параграфа 780 Немачког грађанског законика из 1896. године (НГЗ) прописују: „За ваљаност уговора, којим се обећава чинидба на такав начин, да би обећање самостално засновало обавезу (обећање дуга), потребна је писмена изјава обећања, ако није прописан другачији облик.“

Уговор о обећању дуга пуноважан је ако заснован на сагласности воља обе уговорне стране. Он самостално заснива обавезу и не ослања се на неки већ постојећи облигациони однос. Тако треће лице може повериоцу (које није са њим у ранијем облигационом односу) обећати плаћање дуга који му дугује дужник (чл. 296 ЗОО). Уговор је закључен кад је постигнута сагласност страна о битним елементима уговора. Ако су стране уговором преузеле обавезу да доцније закључе други, главни

уговор, чије су битне састојке одредиле, закључен је предуговор (чл. 45 ЗОО).

Уговор о признању дуга може се закључити само ако је раније, између истих страна, настала облигација (цивилна или природна), а уговор „о обећању дуга“ самостално ствара обавезу и нема у виду раније насталу облигацију.¹⁷

2. Уговор о пребијању (компензацији – *compensatio*)

Две стране које су у узајамним облигационим односима могу закључити уговор са циљем да они у целини или делимично престану.¹⁸ Пребијање је уговор на основу кога престају најмање две истородне и узајамне облигације између истих лица. Дужник може према свом повериоцу стећи потраживање у истом, већем или мањем износу. Ако су остварене и друге претпоставке таква, потраживања могу престати пребијањем (потирањем, обрачуном – *compensatio*), тако да потраживање престаје у целости (ако су оба исте висине) или престаје потраживање у мањем износу, а потраживање у већем износу умањује се за износ мањег. Пребијањем престају раније облигације и ниједна страна не може захтевати њихово испуњење. Основ за потраживање уговорних страна је нови уговор – уговор о пребијању, а не раније постојећи основи који су се угасили пребијањем.

Уговор о признању дуга полази најчешће од већ постојећег једног уговора или друге облигације, без обзира да ли је утужива (цивилна) или неутужива (природна). Он учвршћује ранију облигацију која признањем дуга не престаје. Стога, поверилац закључењем уговора о признању дуга може од дужника захтевати испуњење потраживања из старе облигације или из нове (уговора о признању дуга).

3. Уговор о отпуштању дуга (лат. *pactum de non petendo*)

Отпуштање дуга је уговор повериоца и дужника да поверилац неће захтевати испуњење дуга од дужника. На тај начин престаје пуноважна обавеза дужника, без испуњења.

Дужник не само да има обавезу испуњења дуга, него и право да га испуни. Поверилас може да отпусти, по правилу, било који дуг и

17 Уговор о обећању дуга разликује се од уговора о приступању дугу. Уговор о приступању дугу закључује поверилац са трећим лицем. Треће лице се обавезује повериоцу да ће испунити његово постојеће потраживање које он има према дужнику (чл. 451 ЗОО).

18 Богдан Лоза, *Облигационо право, ојшији дио*, Београд, 2000, стр. 80; Бранко Морат, *Облигационо право*, Бања Лука, 2010, стр. 131.

било ком дужнику. Уговором о отпуштању дуга може се отпустити и дуг који је везан за личност.¹⁹ Тако, наручилац портрета може отпустити дуг сликару – ослободити га обавезе да слику наслика.²⁰ Отпуштање потраживања које је учинио поверилац, иако је своје потраживање већ zaloжио, не производи дејство према залогопримцу.

Док се уговором о признању дуга две стране обавезују да ће дужник испунити потраживање (цивилно или натурално) и тиме учвршћује првобитно потраживање повериоца и појачава уговорна дисциплина, уговором о отпуштању дуга, напротив, ранија облигација престаје, тако да није више могуће захтевати њено испуњење.

4. Новација, пренов (лат. *novatio*)

Новација²¹ је начин престанка једне пуноважне облигације споразумом уговорних страна уз истовремени настанак нове облигације. Нова пуноважна облигација настаје на основу уговора страна из постојећег, пуноважног неиспуњеног облигационог односа. Вољом само једне стране новација се не може извршити.²²

Новацијом престаје једна облигација, али настаје друга због чега је она начин престанка раније облигације, али и начин настанка нове облигације. У новацији се поверилац намирује тако да уместо угашеног потраживања стиче ново потраживање против истог дужника.²³

Признањем дуга ранија облигација не престаје, она се још више учвршћује и поверилац има право да захтева њено испуњење. Постоје у овом правном односу две облигације. Једна која је раније настала и чија се важност признањем потврђује и друга која ствара нови, повољнији и неспоран правни основ повериоцу, а заснива се на првој облигацији. Поверилац може захтевати испуњење раније облигације или уговора о признању дуга. Уговор о новацији, супротно томе, доводи до гашења једног неиспуњеног облигационог односа, уз стварање нове облигације

19 Супротно: Коменџар Закона о облигационим односима, њом први, у: Слободан Перовић и Драгољуб Стојановић (уредници), Београд, 1980, стр. 344.

20 Отпуштање дуга не производи међутим, дејства ако се противи природи дуга или закону. Тако, не производи дејство уговор повериоца законског издржавања о отпуштању тог дуга. Због природе законског издржавања ништаво је одрицање од тог права (чл. 8 ст. 2 ПЗ), оно не може престати пребијањем (чл. 341 тач. 5 ЗОО), нити застарети (чл. 373 ст. 3 ЗОО).

21 Израз „новација“ настала је од латинске речи *novus* – нов.

22 Лазар Марковић, *Облигационо право*, Београд, 1997, стр. 403; Б. Лоза, *нав. дело*, стр. 86; Б. Мораит, *нав. дело*, стр. 135.

23 Драгољуб Аранђеловић, *Основи облигационог права – општи гео*, Београд, 1929, стр. 183.

која има различит предмет или различит правни основ од угашене (чл. 348 ст. 1 ЗОО).

5. Уговор о поравнању

Уговор о поравнању је уговор две или више страна, између којих постоји спор или неизвесност о неком правном односу, којим се међусобно обавезују да, помоћу узајамних попуштања, преузму права и обавезе друкчије садржине од оне у ранијем правном односу и на тај начин разреше спор или уклоне неизвесност.²⁴

У уговору о признању дуга ниједна страна (поверилац и дужник) не попушта у свом потраживању за разлику од поравнања. Уговор о поравнању има другачију садржину од раније облигације између истих страна, иако његовим закључењем не престаје ранија обавеза. Ранија обавеза само мења садржину, али без промене предмета или правног основа.²⁵ Тако се уговором о поравнању може одредити други рок плаћања или другачији начин испоруке робе.²⁶ Због заједничких особина уговора о признању дуга и поравнању поједини правни писци тврде да уговор о признању дуга није ништа друго него поравнање без накнаде, а „поравнање као признање дуга са накнадом“.²⁷

V Закључење уговора

1. Појам и форма

Уговор о признању дуга је закључен кад су се две стране (дужник и поверилац из неке раније утуживе или неутуживе облигације) сагласиле о битним састојцима уговора (чл. 26 ЗОО). Битни састојци овог уговора су споразум страна о постојању ранијег потраживања и обавезивање дужника да ће то потраживање повериоцу испунити. Уме-

24 Упореди: Боривоје Познић, *Поравнање*, у: Светислав Ристић, Обрен Станковић, Слободан Перовић, Миодраг Трајковић (уредници), одредница у *Енциклопедији имовинској права и права удруженог рада*, том II, Београд, стр. 1005; Борислав Благојевић, Врлета Круљ (уредници), *Коментар Закон о облигационим односима*, Београд, 1980, стр. 679; Б. Лоза, *нав. дело*, стр. 183.

25 Стеван Јакшић, *Облигационо право – ојшћи дио*, Сарајево, 1953, стр. 412.

26 „Потписивањем вансудског поравнања, које има карактер двострано – обавезног уговора, странке уређују своја међусобна потраживања, динамику плаћања и доспелост дуговања које дужник треба да плати, те повериоцу у том случају припада право на затезну камату од доспелости која је утврђена вансудским поравнањем, а не од првобитно уговорене доспелости из основног посла“, Пресуда Привредног апелационог суда, Пж. 1834/2010 од 9.6.2010, *Paragraf Lex*.

27 Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 155.

сто дужника, а без његовог овлашћења, треће лице не може закључити уговор о признању ранијег дуга тј. изричито или на посредан начин (давањем отплате, плаћањем камате, давањем обезбеђења – чл. 387 ст. 2 ЗОО).²⁸

Уговор о признању дуга има у виду раније настали утуживи или неутуживи дуг. Дуг може потицати из било које облигације. Најчешће је ранији дуг настао из неког уговора. Ранији уговор, о којем стране постижу сагласност да ће га дужник испунити повериоцу, може бити теретан (дужник дугује продајну цену, накнаду из уговора о делу, накнаду из уговора о остави, износ закупнине итд.) или бестеретан (дужник се обавезује повериоцу да ће испунити обећање поклона, да ће му предати обећану ствар на послугу итд.).²⁹

Да би пуноважно настао уговор о признању дуга мора обухватити битне састојке ранијег (утуживог или неутуживог) дуга. Споразум повериоца и дужника о споредним састојцима ранијег уговора или друге облигације није уговор о признању дуга. Није, стога, закључен уговор о признању дуга ако су у ранијем уговору промењене одредбе тако да је одређен нови рок плаћања, нижа или виша камата, предвиђа неки услов или налог.³⁰

Уговор о признању дуга је неформалан, једнострано обавезан, комутативан и именован. Овим уговором дужник преузима обавезу да ће платити ранији (утуживи или неутуживи) дуг. Поверилац је сагласан са признањем и не преузима никакву обавезу. Сходно начелу аутономије воље и консенсуализма (чл. 10 и 28 ст. 1 ЗОО) уговор о признању може бити закључен неформално – изричито или посредно,³¹ што недвосмислено произлази из члана 387 става 2 ЗОО. Пуноважан је и усмени уго-

28 У том смислу је заузет и став у судској пракси: „Признање дуга учињено од трећег лица не представља признање које доводи до прекида застарелости, а тиме и да рок почиње изнова тећи, јер признање дуга може учинити само дужник, изјавом повериоцу или на посредан начин, а само признање мора бити јасно, недвосмислено, безусловно и учињено од стране овлашћеног лица дужника“, Пресуда Вишег трговинског суда, VIII Пж. 1540/2006 од 12.10.2006.

29 Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 155.

30 Сличан став прихваћен је и у судској пракси: „Када уговорне стране продуже рок плаћања дуга купопродајне цене то не значи и прекид тока застарелости, односно не значи да је померена доспелост обавезе за исплату купопродајне цене, већ исто има утицаја само на питање доцње, односно дана од када купац уколико не плати купопродајну цену трпи последицу у смислу обавезе плаћања затезне камате“, Пресуда Вишег трговинског суда, В Пж. 2284/2006 од 7.9.2006, *Paragraf Lex*. „Писмено признање застареле обавезе сматра се као одрицање од већ наступеле застарелости, а ваљано признање обавезе, тј. дуга може дати само законски заступник, његов овлашћени пуномоћник, као и пуномоћник по запослењу“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 6716/2005 од 20.2.2006.

31 Илија Бабић, *Облигационо право*, Београд, 2009, стр. 95–98.

вор о признању дуга који је формалан.³² Дужник се једнострано може одрећи застарелости, ако је она већ наступила. Једнострано одрицање од застарелости мора бити изражено у писаној форми (чл. 366 ст. 1 ЗОО), што усваја судска пракса.³³ Ако дужник једнострано писмено признао застарелу обавезу, члан 366 став 1 ЗОО сматра ту изјаву дужника као одрицање од застарелости.³⁴

2. Постојање раније (утуживе или неутуживе) обавезе

Стране најчешће закључују уговор о признању раније засноване пуноважне и утуживе обавезе, али то може бити и уговор о признању дуга из неутуживе обавезе. То, ипак, мора бити одређени утуживи или неутуживи дуг.³⁵ У случају да је ранија обавеза (која постаје неспорна између уговорних страна закључењем уговора о признању дуга) ништава или рушљива поставља се питање пуноважности уговора о признању дуга. Уговор о признању дуга мора имати могућ, допуштен, одређен, односно одредив предмет обавезе, те имати допуштен основ (чл. 45–52 ЗОО).³⁶ Ако је предмет ранијег уговора немогућ, недопуштен, неодређен или неодредив, уговор је ништав. Свака уговорна обавеза мора имати и допуштен основ. Дефинише се и као разлог постојања уговора у одговору на питање „зашто је он потребан“?³⁷ Основ је недопуштен ако је противан принудним прописима, јавном поретку и добрим обичајима. Претпоставља се да уговор има основ иако он није изражен. Али, уко-

32 „Ако тужени у првостепеном поступку није оспорио непостојање писмене форме уговора о грађењу већ је изричитом изјавом прихватио усмену обавезу дужан је да је изврши и плати цену, јер она произлази из његове изјаве о признању дуга“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 8518/2005 од 7.9.2005, *Paragraf Lex*.

33 „После истека рока за застарелост, признање дуга се може учинити само писменим путем“, вид. „Решења Врховног суда Србије“, Прев. 28/01 од 21.3.2001. године, *Право и привреда*, бр. 1–4/2002, стр. 231.

34 Параграф 781 НГЗ прописује да је писана форма уговора о признању дуга услов за његову пуноважност.

35 Ово је истакнуто и у судској пракси: „Давање отплате се мора јасно и недвосмислено односити на одређени дуг да би имало карактер признања дуга који прекида застарелост, па само отплата извршена на основу правила из члана 312 Закона о облигационим односима о урачунавању испуњења, по коме се намирује обавеза одређена споразумом повериоца и дужника или одређена изјавом дужника учињеном најдоцније приликом испуњења, може имати овакво својство“, Решење Вишег трговинског суда, Пж. 2904/2006(1) од 28.12.2006, *Судска пракса трговинских судова – Билџен*, бр. 2/2007.

36 Такав став је изражен и у судској пракси: „Изјава о признању дуга мора имати основ. Ако основ не постоји у изјави о признању дуга, таква изјава је ништава“, Решење Вишег трговинског суда, Пж. 10192/2004 од 21.2.2005, *Paragraf Lex*.

37 Porchy-Simon Stephanie, *Droit civil – les obligations*, Paris, 2010, стр. 108.

лико у уговору нема основа или је он недопуштен, уговор је ништав (чл. 51 и 52 ЗОО).³⁸

Када је закључен уговор о признању ранијег ништавог дуга (противан је принудним прописима, јавном поретку или добрим обичајима) облигација из које дуг потиче не може се на тај начин конвалидирати. Тако се не може конвалидирати зеленашки уговор, симуловани или фиктивни уговор и други ништави уговори. Основ за закључење уговора о признању дуга јесте ранија (утужива или неутужива) облигација. Уколико не постоји ранија облигација уговор о признању дуга нема правног основа.³⁹ Када стране знају да није заснована ранија облигација (која претходно није настала, независно од тога да ли је утужива или неутужива) уговор о признању дуга је фиктиван и стога ништав. Уговор о признању дуга је фиктиван и кад стране закључе један уговор, а затим уговор о признању дуга којим признају неки други, а не стварно закључени уговор.

Када је уговор о признању дуга закључило треће неовлашћено лице, неовлашћено заступани га може га накнадно одобрити (чл. 88 ЗОО). У случају да неовлашћено заступани овај уговор не одобри он је, и по оправданом ставу судске праксе, ништав.⁴⁰

У случају да је уговор о признању дуга рушљив, он се може поништити у законом одређеним роковима. Право да се захтева поништење уговора престаје истеком субјективног рока од једне године од сазнања за разлог рушљивости, односно од престанка принуде, а у објективном року истеком три године од дана закључења уговора (чл. 117 ЗОО). Протеком рока у коме није захтевано поништење рушљивог уговора, он се конвалидира на основу самог закона и производи дејство као да је од самог настанка био пуноважан.⁴¹ Дужник може бити у заблуди о

38 Такав је и став судске праксе: „Изјава о признању дуга мора имати основ. Ако основ не постоји у изјави о признању дуга, таква изјава је ништава“, Решење Вишег трговинског суда, Пж. 10192/2004 од 21.2.2005, *Paragraf Lex*.

39 Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 156.

40 „Признањем дуга прекида се застарелост само ако је изјава којом се дуг признаје јасна, одређена и безусловна и ако је потписана од стране овлашћених лица“, Решење Вишег трговинског суда, Пж. 39/2008 од 26.2.2009, *Paragraf Lex*.

„Извод отворених ставки потписан од стране књиговође, не значи признање дуга и не прекида ток рока застарелости потраживања“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 2435/2009 од 27.5.2009, *Paragraf Lex*.

Писмено признање застареле обавезе сматра се као одрицање од већ наступеле застарелости, а ваљано признање обавезе, тј. дуга може дати само законски заступник, његов овлашћени пуномоћник, као и пуномоћник по запослењу, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 6716/2005 од 20.2.2006, *Paragraf Lex*.

41 Илија Бабић, *Грађанско право, књига 1. Увод у грађанско право*, Београд – Нови Сад, 2011, стр. 231.

околности да ли постоји или не постоји ранији дуг. Од дана сазнања за заблуду дужник може захтевати поништење уговора. Ако ранији дуг не постоји, а стране су закључиле уговор о признању дуга, такав уговор је фиктиван и ништав.⁴²

3. Природа и дејство признања дуга

Слобода уговарања омогућава странама да признају и застарело потраживање. Застарелост не престаје само потраживање, него право захтевати испуњење обавезе (чл. 360 ст. 1 ЗОО). Застарела обавеза постаје неутужива (природна). Сматра се да се дужник одрекао застарелости ако писмено призна застарелу обавезу (чл. 366 ст. 1 ЗОО). Уколико дужник призна дуг пре него што је протекао рок застарелости, застаревање се прекида (чл. 387 ст. 1 ЗОО).⁴³

Поједини правни писци истичу да је признање дуга једнострано правно посао и да за његову пуноважност није потребан прихват повериоца,⁴⁴ односно да поверилац не мора предузимати „никакве радње за наступање правних учинака признања, тј. за прекид застареле“.⁴⁵

Уговор о признању дуга је једнострано обавезан уговор. Без обзира на ту особину уговор ће настати и произвести дејство ако је постигнута потпуна сагласност воља између повериоца и дужника из раније, а и садашње облигације – да дужник признаје ранију облигацију. Наиме, „ако дужник чини једнострано обећање, без прихватања повериоца (...) не настаје тржбина“.⁴⁶ Осим тога, дужник обавезу може признати делимично, те је и због тога нужна сагласност повериоца. Поверилац није дужан примити делимично испуњење, осим ако природа обавезе друкчије налаже (чл. 310 ст. 1 ЗОО). Уговор о признању дуга је закључен кад дужник „изјави да признаје већ постојећи дуг, а поверилац ту изјаву прими и са њом се сагласи“.⁴⁷

Аргументи да за признање дуга није потребан прихват повериоца могу се само делом наћи у непотпуној формулацији члана 387 став 2 ЗОО: „Признање дуга може се учинити не само изјавом повериоцу, него и на посредан начин, као што су давање отплате, плаћање камате, давање обезбеђења.“ Било које од ових радњи су, у ствари, конклу-

42 Упор. Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 156.

43 Арсен Чубински, *О застарелости у грађанском праву*, Београд, 1927, стр. 80 и 121.

44 Слободан Перовић (уредник), *Коментар Закона о облигационим односима*, књига прва, Београд, 1995, стр. 795.

45 Звонимир Слакопер, Вилим Горенц, Маја Буковац Пувача, *Обвезно право, ошћини дио*, Загреб, 2009, стр. 145.

46 Г. Богданфи, Н. Николић, *нав. дело*, стр. 154.

47 Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 153.

дентне радње, којима се воља дужника изјављује посредно – да дужник признаје дуг.⁴⁸ Ако се поверилац не противи овим радњама дужника сматра се да је прихватио признање дуга и да је на тај начин постигнута сагласност воља. Наиме, воља за закључење уговора може се изјавити речима, уобичајеним знацима или другим понашањем из кога се са сигурношћу може закључити да она постоји (члан 28 став 1 ЗОО). Ово становиште прихвата и судска пракса.⁴⁹

Уговором о признању дуга признаје се раније настали дуг из било које облигације. Уговорне стране се најчешће позивају на одређени уговор, који је уједно основ за закључење уговора о признању дуга. Дуг може бити признат у целини – уз навођење основа из кога потиче, ствари која се предаје, износа новца који се дугује или без навођења основа из кога потиче или делимично. Делимичним признањем дуга прекида се застарелост (чл. 387 ст. 2 ЗОО), а рок застарелости за преостали део дуга почиње тећи изнова.⁵⁰ Када је у уговору о признању дуга наведено да дужник испуњава у целини свој ранији дуг тада не настаје прекид застаревања за преостали спорни износ.⁵¹ Уколико дужник признаје основ обавезе – да ће, на пример, исплатити накнаду из одређеног уговора о закупу такво признање је пуноважно, јер уговорне стране знају своје међусобне обавезе.⁵² Пуноважно је признање дуга до одређене висине и у случају да није наведен основ раније обавезе.⁵³

48 Андрија Распор, *Застара*, Загреб, 1982, стр. 108.

49 „Под посредним признањем дуга којим се прекида ток застарелости сматра се свако понашање дужника које према правилима савесности и поштења представља несумњиву потврду постојања његове обавезе према повериоцу“, Пресуда Врховног суда Србије, Прев. 142/2005 од 14.4.2005, *Paragraf Lex*.

50 „Плаћањем дела дуга по факури прекида се застарелост за цело потраживање по тој факури и рок застарелости почиње да тече изнова за неплаћени део дуга“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 2265/2007(3) од 12.4.2007. године – *Судска пракса трговинских судова – Билџен*, бр. 4/2007.

„Ако је плаћање дела дуга по рачуну извршено са јасном назнаком да се плаћа део дуга који је неспоран, такво плаћање не значи посредно тужениково признање дуга и не доводи до прекида застарелости за спорни део потраживања“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 5958/2005 од 5.9.2005, *Paragraf Lex*.

51 Ово је истакнуто и у судској пракси: „Уколико уплатом износа који је нижи од дугованог, тужени – дужник нема намеру да измири само део дуга, већ цео дуг јер преостали износ дуга повериоцу оспорава, он то при уплати мора нагласити, да би тиме спречио прекид застарелости потраживања за преостали оспоравани износ – део дуга, који због оспоравања не жели платити“, Пресуда Вишег трговинског суда, Пж. 7546/2006 од 9.11.2006.

52 Б. Благојевић, В. Круљ (уредници), *нав. дело*, стр. 838; Д. Аранђеловић, *нав. дело*, стр. 156.

53 Такав став усвојен је и у судској пракси: „Признање одређеног новчаног износа, дато кроз ИОС образац представља признање обавезе из одређеног правног по-

Признањем главног дуга, док тече рок застарелости, обухвата и признање затезних камата. У том случају камате заједно са главним дугом чине једно потраживање. У уговору о признању дуга стране могу изричито уговорити да се признање односи само на главни дуг. Међутим, признање већ застарелог главног дуга не односи се на признање плаћања затезних камата, јер је потраживање камата застарело престанком захтева за испуњење главног потраживања. Стране могу у уговору о признању дуга признати и постојање камата.⁵⁴

После прекида застаревања на основу уговора о признању дуга, застаревање почиње тећи изнова. С обзиром да члан 366 став 1 ЗОО писмено признање застареле обавезе сматра као одрицање од застарелости, правне последице су исте било да су стране закључиле уговор о одрицању од застарелости или о признању дуга. Дужник се једнострано може одрећи застарелости у писаном облику. Време које је протекло пре прекида не рачуна се у законом одређени рок за застарелост. У овом случају застаревање почиње тећи изнова од закљученог уговора о признању (види чл. 392 ст. 1 и 2 ЗОО).

сла, али не искључује право дужника да оспорава само висину неизмирене обавезе или да доказује да та обавеза проистиче из неког другог, а не утуженог правног односа“; Одговори на питања трговинских судова који су утврђени на седницама Одељења за привредне спорове Вишег трговинског суда одржаним дана 28.10.2009. и 24.11.2009. и на седници Одељења за привредне преступе и управно-рачунске спорове одржаној дана 29.10.2009, *Судска пракса трговинских судова – Билџен*, бр. 3/2009. Одговор на слично формулисано питање дат је у *Билџен судске праксе трговинских судова*, бр. 3/08, стр. 41–42. Супротан став усвојен је раније у пресуди Врховног суда Србије, Прев. 416/2006 од 27.6.2007. године, *Судска пракса трговинских судова – Билџен*, бр. 4/20: „Извод из отворених ставки не представља писмену изјаву о признању дуга, па се стога достављањем истог не прекида застарелост.“ Овом пресудом потврђен је ранији идентичан став истог суда: „Извод из отворених ставки не представља признање дуга којим се прекида застаревање, већ је у питању преписка којом се тражи сагласност за књиговодствено стање“, Пресуда Врховног суда Србије, Пзз. 48/2004 од 4.11.2004, *Судска пракса трговинских судова, Часопис за привредно право*, бр. 1/2005, стр. 159.

54 А. Распор, *нав. дело*, стр. 108–109.

Ilija BABIĆ, PhD

**Professor at the Faculty of European Legal and Political Studies
in Novi Sad
Singidunum University in Belgrade**

DEBT-RECOGNITION AGREEMENT

Summary

A debt-recognition agreement is an agreement where a debtor is obligated to meet the debt to the creditor out of a previous enforceable or non-enforceable obligation. The previous obligation remains unchanged and the creditor may require its fulfillment or performance of the debt-recognition agreement.

*This contract originated in Roman law. An informal promise of a person to pay off existing debt to the creditor (lat. *constitutum debiti*) represented in the beginning a pact that had no legal protection, but was later protected by *actio de pecunia constituta*.*

As a rule, a debt-recognition agreement is informal, bilaterally binding, autonomous and appointed. It is entered into under conditions that apply to entering into agreements in general. It differs from the debt deferral agreement, compensation, non-enforcement of debt, novation and settlement.

If the debtor acknowledges the debt informally before the period of prescription is over, the prescription is cancelled. If a debt is prescribed, the debtor can renounce the prescription if they acknowledge the debt in written form.

Key words: *debt recognition, *constitutum debiti*, interruption of the period of prescription, renunciation of prescription.*